

TAMÁSKA MÁTÉ: KASSA-VIDÉK TELEPÜLÉSKÉPEI

LENNER TIBOR

A Kalligram kiadónál Pozsonyban, 2013-ban megjelent vaskos könyv monografikus igénnyel dolgozza fel Kassa környékének rendkívül változatos építészeti örökségét. Az elsősorban településképi elemzéssel foglalkozó szerző, Tamáska Máté személye nem ismeretlen a szélesebb olvasóközönség előtt. A szociológus, műemlékvédő szakember rendszeresen jelentkezett a magyar városokat bemutató írásaival a Magyar Földrajzi Társaság ismeretterjesztő magazinjának, a Földgömbnek a hasábjain is. Kutatási területe a hagyományos vidéki tér modernizációja, a településképi védelem szociológiája, a műemlékvédelmi gondolat és a környezeti kihívás átfedései, valamint az emlékezhelyek kérdésköre. A Budapesten, 1976-ban született kutató édesapja révén, régi kassai családból származik.

A szerző a településképi vizsgálataiban abból indult ki, hogy az egyes épületeknek elsősorban a külső tér tagolásában van szerepe, művészi értékük a térhatároláshoz képest másodlagos jelentőségű. A városképi és faluképi vizsgálataiban ezért nemcsak a műemlékileg értékes együttesekre koncentrált (ahogy például az építőművészet teszi), hanem a települések egészére. Figyelmét sem az egyes stíluskorszakok, hanem a közelmúlt építészete kötötte le. Kassa vidékére, mint kutatási területre pedig a családi kötődésen túl azért esett a választása, mert ezen a tájon a városi agglomeráció kiépülése és az erőltetett iparosítás az átlagosnál is erőteljesebb kontrasztot hozott létre múlt és jelen között. A sokszínű múltra itt mintegy ráborult az elmúlt fél évszázad rohamos átalakulása, az iparosítás, a turizmus és a szuburbanizáció megannyi morfológiai lenyomata.

Tamáska Máté kutatásaiban központi helyet foglal el az örökséghelyzet fogalma. Az örökséghelyzet a történeti építészetet nem lezárt múltként, hanem napjainkban ható urbanisztikai tényezőként értelmezi. Ahogy fogalmaz, *„az örökséghelyzet egy olyan építészeti-topográfiai megközelítésmód, amely az eredeti társadalmi kontextusukat jórészt elvesztett történeti struktúrák helyét vizsgálja a mai településszerkezetben”*. Ebben az értelemben tehát a terephez alkalmazkodó rugalmas munkamódszerről van szó.

Ezen a ponton kapcsolódnak a településképi kutatások a történeti-településföldrajzi elemzésekhez is. A történeti-településföldrajz felfogása szerint ugyanis az emberek településeken élnek, ezek nagysága és alaprajza tükrözi az adott társadalom szerkezetét és gazdasági tevékenységét. Amíg azonban a településföldrajz a fejlődési folyamatok térbeli konzekvenciáira összpontosít, addig a településképi örökséghelyzetének kutatása az építészeti

elemeket mai kapcsolataik alapján elemzi. Az örökséghelyzet legegyszerűbben megfogható mutatója ezért a régi és az új épületek statisztikai arányszáma.

Az örökséghelyzeti vizsgálat a nagyobb léptéktől közelít a kisebb karakterelemek felé. Elsőként a települések táji környezetét, másodikként a településszerkezeteket, harmadikként az udvarformákat, míg negyedikként az egyedi karakterelemeket (pl. templomokat, kastélyokat, stb.) veszi sorra. Az így feltárt örökséghelyzeteket két lépcsőben tipologizálja. Az egyik az örökséghelyzet mikroszintje, ahová az utcaképek tartoznak. Itt azt a kérdést teszi fel, hogy az utcaképek mennyire reagálnak érzékenyen a modernizációs beavatkozásokra? A másik szint a település egészének pozíciója, tehát a társadalmi környezet. Igazából itt válaszolható meg az, hogy a modernizáció ténylegesen bekövetkezett-e, és milyen módon?

A könyv elméleti hozadéka, hogy keretet kínál a településkép és társadalomkép sokat hangoztatott, de részleteiben ritkán elemzett összefüggéseihez. Az összefoglaló tanulmányból, valamint a táj- és településlexikonból összeálló 556 oldalas kötetet számos ábra, tematikus térkép és fotó, köztük több tucat légi felvétel illusztrálja. A szerző a tájkataszter és a lexikon készítésekor gazdag irodalmi és forrásanyagot használt fel. Sajnálatos azonban, hogy ezek között nem találkozunk a településföldrajz képviselőinek mára már klasszikussá vált munkáival.

Valószínűsíthető, hogy a könyv mondanivalója inspirálni fogja a településföldrajzi kutatásokat, mint ahogy az is várható, hogy szakmai vitákat indukálnak majd egyes megállapításai. Mindenesetre újszerű elméleti felvetései miatt a településekkel foglalkozó geográfusoknak, történészeknek, a szakmát most elsajátító egyetemi hallgatóknak kötelező olvasmány. De ajánlom olyanoknak is, akik a településképben nem csupán épületek és terek halmazát látják, hanem a tárgyi és szociális világok látképét is szeretnék bennük észrevenni.